

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.9.32](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.9.32)

УДК 336.71

*С. М. Ганзюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське
ORCID: 0000-0001-7859-4708
Т. Д. Кадирус,
магістр кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське
ORCID: 0000-0001-9502-5259*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

*S. Hanzjuk
Ph.D., Associate Professor of the Department of Finance and Accounting,
Dniprovsky State Technical University, Kamenskoe
T. Kadyrus
Master of Finance and Accounting Department,
Dniprovsky State Technical University, Kamenskoe*

STATE REGULATION AND ANALYSIS MAIN INDICATORS OF BANKING ACTIVITIES IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних основ державного регулювання банківської діяльності в Україні. Визначено головні напрями, необхідність та зміст вітчизняного банківського регулювання. Проаналізовано зміну основних показників (доходи, витрати, результати банківської діяльності, активи, пасиви) ефективності банківської діяльності в Україні за останні роки. Встановлено, що суттєве підвищення прибутковості діяльності банківського сектору України у 2018 році стало можливим завдяки, насамперед, зменшенню внесків у резерви при постійному зростанні процентних та комісійних доходів. Виділено фактори стимулювання (активна підтримка державою банків в рамках реалізації різних спільних проєктів, розвиток інформаційних технологій та ін.) та стримування (недосконала законодавча і нормативна база, недовіра населення до банків, нерозвиненість банківської інфраструктури та ін.) розвитку банківської діяльності в Україні.

The article is devoted to theoretical and practical bases of state regulation of banking activity are investigated, as effective system of state management of banking activity is the basis for normal functioning and development of national economy. The main directions of influence on the banking activity of the regulator and the economic content of banking regulation are determined. It has been determined that banking regulation is a system of measures whereby a central bank or other supervisory authority guarantees the stable, safe functioning of banks, prevents destabilizing processes in the banking sector. Attention is drawn to the fact that the development of an effective bank credit management system, as well as the proper organization of bank lending, ensures the financial stability and reliability of commercial banks.

The change of the main indicators of the efficiency of banking activity in Ukraine in recent years, in particular, income, expenses, assets, liabilities, results of banking activity is analyzed. It is established that a significant increase in the profitability of the banking system of Ukraine in 2018 was made possible by reducing contributions to reserves with a steady increase in interest and commission income. The increase in banking sector profits was facilitated by a fall in interest rates on deposits by citizens throughout most of 2018 and a significant decrease in the volume of reserves formation, which demonstrates the work done by banks to adequately assess assets and the corresponding formation of reserves in previous years. Today, for the banks of Ukraine, an important task is to ensure their stable development in order to achieve the highest financial results, as well as to increase competitiveness in the domestic and foreign financial markets, and to strengthen the interaction of banks with the real sector of the Ukrainian economy. The main factors of stimulation (active support by the state of banks in the framework of implementation of various joint projects, development of information technologies, etc.) and deterrence (imperfect legislative and regulatory framework, uneven conditions of competition, mistrust of banks, etc.) are highlighted.

Ключові слова: банківське регулювання та нагляд; показники банківської діяльності; доходи; витрати; активи; пасиви; результати діяльності банків.

Key words: banking regulation and supervision; indicators of banking activity; income; expenses; assets; liabilities; performance of banks.

Постановка проблеми та актуальність теми. Сучасна банківська система України знаходиться під впливом значних негативних викликів, результатом чого стало скорочення значної кількості банків та посилення конкуренції між ними. Суттєве зменшення джерел формування банківських ресурсів, наявність високого рівня проблемної заборгованості, зниження показників фінансової стабільності банків, зростання збитків є основними наслідками економічного дисбалансу на фінансовому ринку України. Тільки ефективна система державного управління банківською діяльністю є основою для нормального функціонування та розвитку національної економіки. Вирішення вказаних проблем в банківському секторі країни неможливе без ефективного регулювання і контролю державними органами управління та удосконалення системи регулювання в цілому. А, отже, важливим та актуальним питанням є дослідження теоретичних основ та практичних особливостей державного регулювання та нагляду за банківською діяльністю в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню практичних та теоретичних аспектів державного регулювання банківської діяльності присвячено значна кількість наукових праць вчених, серед яких: Г. Азаренкова, І. Балабанов, О. Береславська, О. Василик, О. Васюренко, Р. Герасименко, Т. Косова, О. Криклій, М. Кужелев, В. Опарін, І. Л. Примостка, І. Сало, А. Єпіфанов та ін. Незважаючи на їхній вагомий внесок в дослідження даної проблематики, питання державного регулювання банківської діяльності потребує постійного моніторингу та вдосконалення.

Завданням дослідження є розгляд теоретичних аспектів державного регулювання та практичних особливостей здійснення банківської діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, в системі фінансових посередників головна роль належить комерційним банкам, які пов'язують грошовими потоками усі сфери економіки — промисловість і торгівлю, сільське господарство і домогосподарства. Банківські установи є основою господарського механізму країни, що зумовлено їхнім призначенням та специфікою діяльності. Банки не тільки обслуговують платіжний оборот держави, але і виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів і перетворення їх у позиковий капітал. Організація ефективної діяльності комерційних банків, насамперед, передбачає розуміння їхнього змісту та організаційних основ функціонування [1, С. 46]

Розвиток банківського сектору є необхідною умовою нормального функціонування економіки будь-якої країни. Тільки через ефективну банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки, якої так потребує Україна. Значення комерційних банків на фінансовому ринку визначається їхніми можливостями залучати тимчасово вільні кошти та спроможністю ефективно використовувати акумульовані ресурси для задоволення фінансових потреб реального сектору економіки, тому виникає необхідність дослідження діяльності комерційних банків [2, С. 516].

В усьому світі банки більше, ніж підприємства інших видів діяльності, підлягають державному нагляду та незалежному контролю. Система банківського регулювання та нагляду так чи інакше функціонує у всіх країнах світу.

Необхідність банківського регулювання та нагляду з боку держави зумовлюється тим, що банки виконують суспільно корисні та необхідні функції. В умовах ринку між банками іде жорстка конкурентна боротьба, що змушує їх підвищувати ризиковість своїх операцій, що, своєю чергою, може призвести до банкрутства. А крах банківської

установи наносить шкоду не лише його власникам, але й суспільству загалом. Усе це і робить регулювання їх діяльності та нагляду необхідним завданням держави [3,7].

Державне регулювання банківської діяльності здійснюється, насамперед, у межах банківської системи та виражається у впливі центрального банку на банки другого рівня. Нагадаємо, вплив центрального банку на діяльність банків здійснюється за такими основними напрямками:

1) створення законодавчих та інших умов, які б дозволили банкам реалізувати свої економічні інтереси;

2) встановлення економічних нормативів та нагляд за їх дотриманням із метою забезпечення ліквідності банківської діяльності.

Отже, банківське регулювання — це система заходів, за допомогою яких центральний банк або інший наглядовий орган гарантує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі. Під регулюванням банківської діяльності розуміють, насамперед, розробку та видання уповноваженими органами конкретних правил та інструкцій, що базуються на чинному законодавстві й визначають структуру та способи здійснення банківської справи. Такі закони та інструкції формують певні рамки поведінки банків, що сприяють підтримці надійної й ефективної банківської системи [3,5].

Проаналізуємо основні показники банківської діяльності, для чого спочатку розглянемо зміну кількості комерційних банків в Україні за останні 2016-2018 роки (табл. 1).

Таблиця 1.
Зміна кількості банків в Україні за 2016-2018 рр., [4,9]

	1.01.2017	1.01.2018	1.01.2019	Абсолютне відхилення	Темп приросту, %
Кількість діючих банків,	96	82	77	-19	80,2
з них з іноземним капіталом	38	38	37	-1	97,4
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	18	23	+6	135,3

Отже, як видно з таблиці 1, кількість діючих в Україні банків за останні три роки зменшилася на 19,8% і становила станом на 01.01.2019 р. 77 од. Кількість банків з іноземним капіталом майже за три роки не змінилася: 38 од. на початку 2017 р. та 37 од. на початку 2019 року, проте в їх структурі на 35,3% збільшилася кількість банків зі 100% іноземним капіталом.

Внаслідок виведення банків з ринку значні збитки отримали юридичні особи та населення, у результаті чого суттєво погіршився фінансовий стан багатьох підприємств, окремі з них збанкрутували, а держава недоотримала податкові надходження.

На основі статистичних даних НБУ про фінансові результати діяльності банків України [9] за період 2014-2018 рр. розглянемо зміну доходів та витрат банків (таблиця 2).

Таблиця 2.
Доходи і витрати банків України за період 2014-2018 рр., млн. грн. [9]

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2018/2014 рр. (+,-)	Відносне відхилення 2018/2014 рр. (+,-)
ДОХОДИ	210 201	199 193	190 691	178 054	204 459	-5 742	-2,7%
процентні доходи	151 257	135 145	135 807	124 009	140 859	-10 398	-6,9%
комісійні доходи	28 276	28 414	31 362	37 138	50 968	22 692	80,2
результат від торговельних операцій	15 511	21 490	8 243	7 224	1 855	-13 656	-88%
інші операційні доходи	10 093	9 567	9 605	7 264	8 424	-1 669	-16,5%
інші доходи	2 165	2 729	3 946	1 349	1 822	-343	-15,8%
повернення списаних активів	2 899	1 848	1 728	1 070	532	-2 367	-81,6%
ВИТРАТИ	263 167	265 793	350 078	204 545	182 734	-80 433	-30,6%
процентні витрати	97 171	96 079	91 638	70 971	67 759	-29 412	-30,3%
комісійні витрати	4 889	5 846	7 182	9 650	13 158	8 269	169%
інші операційні витрати	15 579	12 991	10 920	11 719	17 860	2 281	14,6%
загальні адміністративні витрати	44 614	36 742	39 356	44 202	53 490	8 876	19,9%

відрахування в резерви	103 297	114 541	198 310	49 206	23 705	-79 592	-77%
податок на прибуток	-2 383	-406	-418	3 681	4 789	7 172	301%
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	-52 966	-66 600	-159388	-26 491	21 726	74 692	141%

Як видно з таблиці 2, у період 2014 - 2018 рр. доходи банків зменшилися на 5 742 тис. грн., або на 2,7%. Таке зменшення було забезпечено завдяки зменшенню процентних доходів на 10 398 млн грн. (-6,9%), результату від торговельних операцій на 13 656 тис. грн. (-88%), інших операційних доходів на 1 669 тис. грн. (-16,5%), інших доходів на 343 тис. грн. (-15,8%) та повернутих списаних активів на 2 367 тис. грн. (-81,6%). Найкращі значення показників доходів банківських установ є характерними для 2014 року. У наступні періоди (2015-2017 рр.) спостерігається негативна динаміка зміни показників. Проте, у 2018 р. доходи банків збільшилися на 26 405 тис. грн. або на 15% в порівнянні з 2017 р.

Витрати банків за період 2014-2018 рр. зменшилися на 80 433 млн грн.[9] (що у відносному вираженні складало 30,6 %). Таке скорочення загальних витрат відбулося за рахунок зменшення процентних витрат на 29 412 млн. грн. (-30,3%), відрахування в резерви – на 79 592 млн. грн. (-77%).

У 2018 році платоспроможні банки отримали 21 726 млн. грн чистого прибутку (рисунк 1). Останнього разу банківська система була прибутковою у 2013 році, коли її прибуток становив 1,4 млрд. грн.

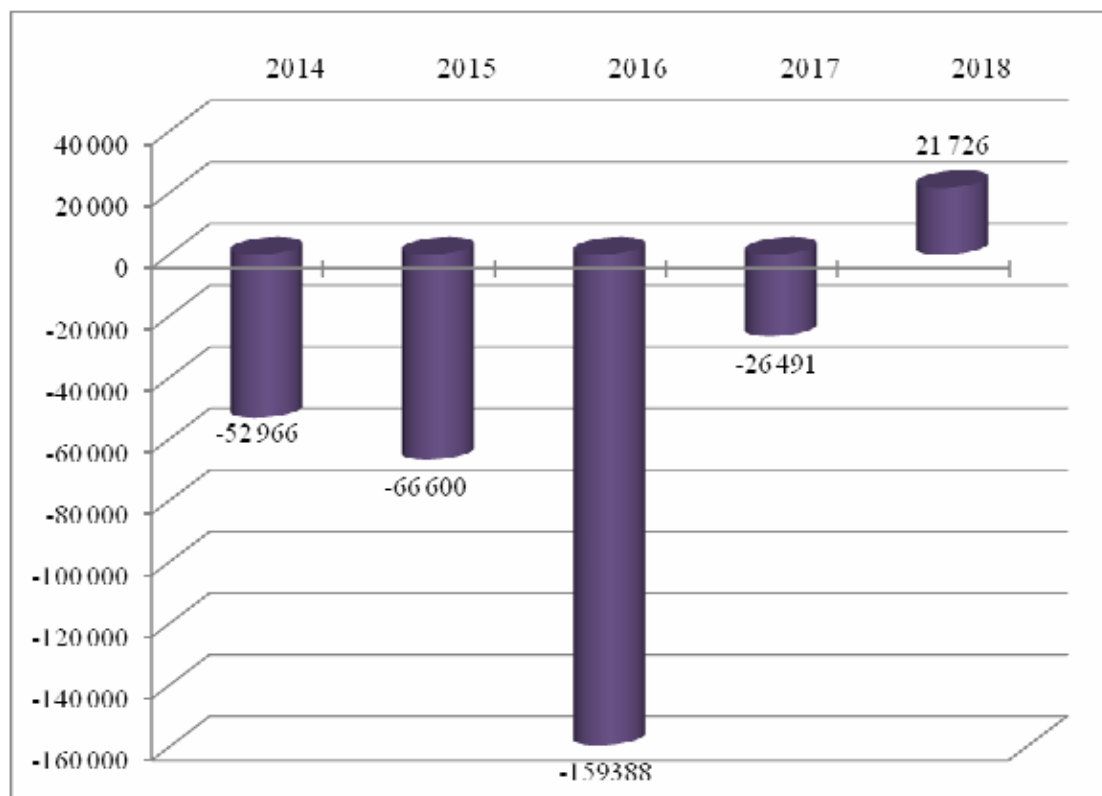

Рис. 1. Результати діяльності банківської системи України за 2014 -2018 рр., млн. грн., розроблено за [9]

Суттєве зростання прибутковості банківської системи у 2018 році стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів. Зокрема, обсяг відрахувань банками у резерви скоротився більш як удвічі – з 49 206 тис. грн. у 2017 році до 23 705 млн. грн. у 2018 році. Водночас, чистий процентний та комісійний доходи банківської системи збільшилися загалом на 38%.

Збільшенню прибутку банківського сектору сприяло зниження банками відсоткових ставок закладами громадян упродовж більшої частини 2018 року і значне зменшення обсягів формування резервів, що демонструє пророблену банками роботу з адекватного оцінювання активів та відповідного формування резервів у попередні роки.

Водночас у 2018 році значно зменшилася кількість та частка збиткових банків. Так, з 77 платоспроможних на 1 січня 2019 року банків 64 банки були прибутковими та отримали чистий прибуток 34,4 млрд. грн., що перекирило збитки 13 банків на 12,7 млрд. грн. Прибуток у 2018 році був сформований, головним чином, групою банків з іноземним капіталом (15,0 млрд. грн. прибутку за рік) та ПриватБанком (11,7 млрд. грн.) за збитковості банків з державним російським капіталом (11 млрд. грн. збитку) [6].

Активи банківського сектору протягом п'яти років незначно, але зростали. Так станом на 01.2014 р. сума загальних активів становила 1 408 688 млн. грн. [8,9]. За п'ять років активи збільшилися на 35,6% та станом на 01.2019 р. становлять 1 911 093 млн. грн. Поряд із цим чисті активи зростали значно меншими темпами, а у 2016 р. по відношенню до попереднього взагалі зменшилися на 4,7%. Станом на 01.2019 р. чисті активи складають 1 360 764

млн. грн, та порівняно з 2014 р. збільшилися на 82 669 млн. грн (6,5%). За IV квартал 2018 р. чисті активи банків зросли на 1.1% насамперед завдяки збільшенню кредитного портфеля.

Розроблення ефективної системи управління кредитними операціями банків, а також правильна організація банківського кредитування забезпечує фінансову стабільність і надійність комерційних банків.

За період 2014-2018 рр. власний капітал банківських установ зменшився на 36 949 млн. грн., або на 19,2% [8,9]. Така тенденція на спад прослідковується за 2014-2016 рр. (рисунок 2.4), що свідчить про політичну та фінансову кризу в країні. Населення продовжує активно знімати депозити не дивлячись на ліміти і обмеження встановлені НБУ.

Хоча, зобов'язання банків за період 2014-2018 рр. зросли на 119 618 млн. грн. (11,02%), що свідчить про зростання депозитної бази банків, тобто, незважаючи на всі кризові ситуації, банки здатні підтримувати довіру населення. Прослідковується стабільне зростання суми коштів суб'єктів господарювання, і станом на 01.2019 р. становить 406 166 млн. грн., що на 72,87% більше ніж у 2014 р. Сума коштів фізичних осіб становила вже на початку 2019 р. 508 869 млн. грн., що більше на 75 143 млн. грн. (17,32%) відносно 2014 р.

Таким чином, сьогодні для банків України важливим завданням є забезпечення свого стабільного розвитку для досягнення найвищих фінансових результатів, також підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках, посилення взаємодії банків із реальним сектором економіки України. На розвиток банківської діяльності, як відомо, впливають ряд факторів, одні з яких стимулюють (активна підтримка державою банків у рамках реалізації різних спільних проєктів, страхування вкладів фізичних осіб, розвиток інформаційних технологій), а інші стримують їх розвиток (недосконалість законодавча і нормативна база, нерівномірні умови конкуренції, недовіра населення до банків, нерозвиненість банківської інфраструктури). В даний час державою вже багато зроблено для мінімізації впливу негативних факторів, але залишається ще достатньо проблем, які необхідно вирішити, щоб процес розвитку банківських послуг в Україні розвивався більш інтенсивно.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що попри всі кризові явища, які торкнулися банківської системи України, банківські установи й надалі залишаються головними та необхідними як для домогосподарств, так і для суб'єктів господарювання фінансовими посередниками в національній економіці. Зважаючи на значні критичні оцінки діяльності регулятора банківської сфери в останні роки, на різні оцінки ефективності державного регулювання банківської діяльності в Україні, неможливо заперечувати ті позитивні зміни, які намітилися на даному етапі розвитку фінансового сектору та економіки України в цілому.

Література.

1. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. — Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. — 364 с.
2. Гатаулліна Е.І., Маршук Л.М. Аналіз показників діяльності комерційних банків України // Економіка та суспільство. — 2017. - №17. — 516-521
3. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Вовчак О.Д. — Львів: ЛКА, 2010. — 133 с.
4. Основні показники діяльності банків: дані офіційного сайту Мінфін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
5. Могильницька М.П., Воробець Х.Б. Правові та організаційні проблеми нагляду за діяльністю банківських груп в Україні // Фінансовий простір - 2015. — №2 (18).- С. 87-92
6. НБУ назвав банки з найбільшими прибутками та збитками за підсумками 2018 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-nazvav-banki-z-naybilshimi-pributkami-ta-zbitkami-za-2018-rik>
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://library.if.ua/book/92/6367.html>
8. Сумарні активи та пасиви комерційних банків України: дані офіційного сайту Мінфін [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
9. Показники банківської діяльності: дані офіційного сайту НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

References.

1. Vartsaba, V.I. and Zaslavska, O.I. (2018), Suchasne Bankivnytstvo: Teoriia i Praktyka [Modern Banking: Theory and Practice], *Hoverla UzhNU Publishing House*, Uzhhorod, Ukraine.
2. Hataullina, E.I. and Marshuk, L.M. (2017), «Analysis of indicators of activity of commercial banks of Ukraine», *Journal of Economy and society*, vol. 17, pp. 516-521.
3. Vovchak, O. D. (2010), *Kredyt i Bankivska Sprava* [Credit and banking], LKA, Lviv, Ukraine.
4. Ministry of Finance (2019), Main indicators of bank activity, [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (Accessed 05 July 2019).
5. Mohylnytska, M.P. and Vorobets, Kh.B. (2015), «Legal and organizational problems of supervision of activity of banking groups in Ukraine», *Journal of Financial space*, vol. 2 (18), pp. 87-92.
6. Finbalance (2019), The NBU named the banks with the highest profits and losses in 2018, [Online], available at: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-nazvav-banki-z-naybilshimi-pributkami-ta-zbitkami-za-2018-rik> (Accessed 08 July 2019).

7. Prymostka, L.O. (2004), Finansovyi Menedzhment Banku [Financial Management of the Bank], [Online], available at: <https://library.if.ua/book/92/6367.html> (Accessed 08 July 2019).
8. Ministry of Finance (2019), Total assets and liabilities of Ukrainian commercial banks, [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (Accessed 05 July 2019).
9. NBU (2019), Banking performance indicators, [Online], available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (Accessed 05 July 2019).

Стаття надійшла до редакції 28.08.2019 р.